

Εξελίξεις - ντόμινο στην Τουρκία

Μιλά στον Παρατηρητή της Θράκης και στη δημοσιογράφο Μαρία Νικολάου, ο Φάνης Μαλκίδης, Λέκτορας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, 17.07.2007

Σε επικίνδυνο διεθνές πόκερ εξελίσσεται το κουρδικό ζήτημα καθώς όλες οι ευρωπαϊκές χώρες, υπό το φόβο της μαζικής μετανάστευσης και της πολιτικής αποσταθεροποίησης, απαιτούν από την Τουρκία να δρομολογήσει πολιτική λύση. Η βόμβα που συγκλόνισε το κέντρο της Αγκύρας πριν λίγο καιρό ήλθε να επιδεινώσει την εξαιρετικά τεταμένη πολιτική ατμόσφαιρα των τελευταίων μηνών. Οι αναλυτές συνδέουν τη φονική επίθεση με τις επερχόμενες εκλογές και με την κρίση στις σχέσεις στρατού - κυβέρνησης. Οι θεωρίες συνωμοσίας και οι προβλέψεις εκτροπής κυριαρχούν, ενώ πολλοί προεξοφλούν ότι οι προγραμματισμένες για τις 22 Ιουλίου εκλογές ενδέχεται και να ματαιωθούν.

Στο πλαίσιο αυτών των εξελίξεων - ντόμινο και με το βλέμμα στις εκλογές και στο καθεστώς σχέσεων που θα θελήσει να δομήσει η Τουρκία με την ΕΕ, ο ΠτΘ φιλοξενεί σήμερα μία συνέντευξη άκρως ενδιαφέρουσα, σχολιάζουσα την επικαιρότητα στη γείτονα και τις προοπτικές αλληλεπίδρασης όχι μόνο στη ΕΕ, αλλά και διεθνώς.

«Η κρίση που υπάρχει στην Τουρκία αποκάλυψε και στον πιο δύσπιστο παρατηρητή το ποιος πραγματικά κυβερνά τη χώρα. Οι κατά καιρούς αισιόδοξες απόψεις για την εξέλιξη της χώρας και την αποστρατικοποίηση φαίνεται ότι καταρρέουν συνεχώς, αφού, εκτός από τα πραξικοπήματα που εκδηλώνονται ανοιχτά, υπάρχουν και άλλα τόσα, ίσως και περισσότερα, που εκδηλώνονται συγκαλυμμένα», δηλώνει ο Λέκτορας στο Τμήμα Γλώσσας Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξινίων Χωρών του Δ.Π.Θ. κ. Φάνης Μαλκίδης αναφερόμενος στις τελευταίες εξελίξεις στην Τουρκία. Μιλώντας για τις εξελίξεις στο Κουρδικό ζήτημα σημειώνει ότι αυτές έχουν υπερβεί την Τουρκία και απασχολούν ολοένα και περισσότερες δυνάμεις και κυρίως τις ΗΠΑ. *«Η ιστορική εξέλιξη δεν μπορεί να σταματήσει για ακόμη μία φορά με τη βία»*, παρατηρεί ο κ. Μαλκίδης και επισημαίνει ότι στην Ελλάδα έχουμε να ανησυχούμε μόνο για το εάν θα επικρατήσει η δημοκρατία και η ελευθερία στη γειτονική χώρα, ή θα χαθεί ακόμη μία ευκαιρία.

Φάνης Μαλκίδης, Λέκτορας του Δ.Π.Θ: «Η Τουρκία έχει τους δικούς της ιστορικούς χρόνους, τα δικά της ιστορικά ρολόγια»

Η πολιτική κρίση στην Τουρκία εξελίσσεται σε μετωπική σύγκρουση μεταξύ των ισλαμιστών και των υποστηρικτών του κοσμικού κράτους. Πώς φθάσαμε εδώ;

«Η συγκρότηση του νέου τουρκικού κράτους στη βάση της κατάργησης του κοσμικού χαρακτήρα μπορεί επιφανειακά να εξαφάνισε το ισλαμικό παρελθόν, ωστόσο, ποτέ δεν έπαψε να απασχολεί την τουρκική πολιτική και κοινωνία. Η σχέση αυτή από την αρχή ήταν σχέση σύγκρουσης, αφού η διαχείριση της εξουσίας αποτελούσε και αποτελεί μείζον ζήτημα στη χώρα. Παρότι οι κεμαλικοί - κοσμικοί υποτίθεται ότι πολέμησαν το θρησκευτικό χαρακτήρα, εντούτοις ποτέ δεν θέλησαν να εξαλείψουν οριστικά το θρησκευτικό χαρακτήρα της πολιτικής ζωής. Αυτός ήταν τελικώς που ένωνε την κοινωνία από κάθε (φανταστικό ή μη) εσωτερικό και εξωτερικό κίνδυνο. Από την άλλη, οι ισλαμιστές, παρότι έχασαν την άμεση νομή της εξουσίας που κατείχαν για αιώνες, ποτέ δεν απώλεσαν την έμμεση σχέση τους με αυτή. Οι εξελίξεις μάλιστα μετά το θάνατο του Κεμάλ τους βοήθησαν να έρθουν πάλι στο προσκήνιο, παρά τα αλληπάλληλα στρατιωτικά πραξικοπήματα. Η κρίση που υπάρχει σήμερα είναι αποτέλεσμα αυτής της ιδιόμορφης εσωτερικής σύγκρουσης που, από ό,τι φαίνεται, έφτασε στα άκρα και θα συνεχίζει να αποτελεί και το επόμενο διάστημα σημείο αναφοράς της τουρκικής καθημερινότητας».

Η εκλογή προέδρου της Τ.Δ. αποτέλεσε αφορμή για να εκδηλωθεί ανοιχτά η σύγκρουση. Τι υποβόσκει;

«Ο πρόεδρος της χώρας έχει ουσιαστική και συμβολική αξία στην τουρκική πολιτική ζωή. Από τη χρονιά ίδρυσης της τουρκικής δημοκρατίας, όταν και επικράτησαν οι κεμαλικοί, ο πρόεδρος εξέφραζε την ενότητα κοινωνίας και στρατού, των δύο πόλων συγκρότησης, όπως ανέφερε η επίσημη προπαγάνδα, του κεμαλικού οικοδομήματος. Σε κάθε άλλη περίπτωση και μάλιστα εθνικών κινήματων, οι δύο αυτοί πόλοι είναι σε ευθεία συνεργασία, αφού έχουν κοινούς σκοπούς. Την απελευθέρωση του έθνους από ξένα, εθνικά και οικονομικά δεσμά. Στην τουρκική περίπτωση όμως, επειδή το εθνικό κίνημα ήταν ουσιαστικά ένα κίνημα εκδίωξης των μη τουρκικών, μη μουσουλμανικών πληθυσμών και οι αλλαγές στο κράτος, στην κοινωνία, επιβλήθηκαν από τα πάνω, και μάλιστα με ιδιαίτερη βία, φτάνοντας στην εθνοκάθαρση - οι Έλληνες, οι Κούρδοι, οι Αλεβίτες είναι ορισμένες ομάδες που βίωσαν αυτήν την εθνοκάθαρση - η συνεργασία αυτή διαλύθηκε. Έτσι ο πρόεδρος της χώρας εξέφραζε πάντοτε αυτό το καθεστώς που απέκοψε πολλούς ανθρώπους από τις εστίες τους και εν προκειμένω υπέταξε το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας στις διαθέσεις μίας στρατιωτικής ελίτ. Έτσι η πρόταση που ήρθε από το ισλαμικό κόμμα έδωσε μία άλλη προοπτική, αφήνοντας μάλιστα ανοιχτό το ενδεχόμενο να υπάρξει και προώθηση μεγαλύτερων και ουσιαστικότερων αλλαγών. Οι αντίπαλοι του κεμαλισμού βρήκαν πλέον ένα σύμβολο για να συνεχίσουν την προσπάθειά τους».

Η υπεράσπιση του κοσμικού κράτους, δίχως όμως αρχές, μπορεί να είναι αντίδοτο για το Ισλάμ;

«Η απάντηση είναι αρνητική και μάλιστα, όπως λειτουργεί το τουρκικό κράτος - δηλαδή πάνω στην εξαφάνιση των μουσουλμάνων και των μη μουσουλμάνων προκειμένου να εδραιωθεί μία ελίτ, ένα στυγνό στρατιωτικό και αστυνομικό κράτος, το «ντερίν ντεβλέτ», το βαθύ κράτος - δεν μπορεί να είναι η απάντηση στον ισλαμικό φονταμενταλισμό. Παρότι το τουρκικό παράδειγμα προτάθηκε ως λύση και για άλλα κράτη που αντιμετωπίζουν προβλήματα, εντούτοις αυτή η πρόταση του τουρκικού μοντέλου είναι ατυχής, αφού η οικοδόμηση ενός δημοκρατικού, απαλλαγμένου από θεοκρατικές αντιλήψεις κράτους, δεν ταυτίστηκε με το λαϊκό αίτημα. Η κοινωνία ήταν απύσχα από την οικοδόμηση αυτού του μοντέλου, η τουρκική κοινωνία καταπιέστηκε και συνεχίζει να καταπιέζεται προκειμένου να δεχθεί τις αλλαγές. Από τις θρησκευτικές ενδυμασίες, τα πέπλα και τα σαρίκια μέχρι το λατινικό αλφάβητο. Σε καμία όμως περίπτωση στον κόσμο δεν υπήρξε ανάλογος μηχανισμός, όπου οι αλλαγές που προτείνονται και τελικώς εισάγονται να γίνονται ερήμην της κοινωνίας και ενάντια σ' αυτήν. Έτσι κάθε αναφορά στο τουρκικό μοντέλο δεν μπορεί να είναι επιτυχής, αφού αφενός αποκρύπτει τη θεμελιώδη πολιτική εγκαθίδρυσή του και αφετέρου αυτό επιβλήθηκε πάνω στην εθνοκάθαρση των εθνικών και θρησκευτικών ομάδων, η οποία δυστυχώς συνεχίζεται, με τη δολοφονία του Αρμένιου δημοσιογράφου Χραντ Ντινκ, των τριών χριστιανών στη Μαλάτεια και του Ιταλού καθολικού ιερέα της Τραπεζούντας Αντρέα Σαντόρο. Είναι αυτό που εκφράζεται και από τη δήλωση του Τούρκου νομπελίστα Ορχάν Παμούκ για την επικράτηση ενός αποτρόπαιου ρατσισμού και εθνικισμού στην Τουρκία».

Η μετάβαση στο προεδρικό σύστημα, με την εκλογή προέδρου από το λαό, μπορεί να εξελιχθεί σε «απομιλιταρισμό»;

«Η κρίση που υπάρχει στην Τουρκία αποκάλυψε και στον πιο δύσπιστο παρατηρητή το ποιος πραγματικά κυβερνά τη χώρα. Οι κατά καιρούς αισιόδοξες απόψεις για την εξέλιξη της χώρας και την αποστρατικοποίηση φαίνεται ότι καταρρέουν συνεχώς, αφού εκτός από τα πραξικοπήματα που εκδηλώνονται

ανοιχτά, υπάρχουν και άλλα τόσα, ίσως και περισσότερα, που εκδηλώνονται συγκαλυμμένα, που αυτά με τη σειρά τους υλοποιούν τους στόχους των κεμαλικών. Φαίνεται ότι η κατάσταση με τον ενεργό ρόλο του στρατού στη χώρα, από την πολιτική μέχρι την οικονομία, θα συνεχίσει να υφίσταται, ασχέτως του γεγονότος ότι τα τελευταία χρόνια αυτός ο ρόλος επιφανειακά περιορίζεται. Μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ΗΠΑ, να ζητούν αλλαγές, αλλά οι συνομιλητές τους για τα σοβαρά ζητήματα και οι προτάσεις πολιτικής από τη χώρα, συνεχίζουν να έρχονται από το στρατό. Ωστόσο, σε επίπεδο αρχής ενός κινήματος αλλαγής της τουρκικής πραγματικότητας, από τη βάση αυτή τη φορά, μπορεί να συντελεστεί η μετάβαση στο προεδρικό σύστημα. Να αποτελέσει δηλαδή μία συμβολική για μία δημιουργική συνέχεια. Μέχρι όμως να συμβεί η αποκοπή του στρατού από την πολιτική ζωή απαιτούνται πολλά χρόνια και, κυρίως, πολλές θυσίες».

Το προηγούμενο της Αλγερίας θα μπορούσε να επαναληφθεί στην Τουρκία;

«Η Αλγερία είναι μία χώρα η οποία απέκτησε την ανεξαρτησία της αγωνιζόμενη, λαός και κοινωνία μαζί. Η εκδίωξη των Γάλλων αποικιοκρατών ήταν μία αναγκαιότητα που εκφράστηκε από όλα τα κοινωνικά στρώματα, γιατί αυτό συνέφερε εθνικά και πολιτικά. Μάλιστα ο αντιαποικιοκρατικός αγώνας δεν συνδυάστηκε με την εκδίωξη των εθνικών ομάδων και φυλών της Αλγερίας. Η τουρκική περίπτωση έχει σαφώς θεμελιώδεις διαφορές γιατί το επονομαζόμενο τουρκικό εθνικό και απελευθερωτικό κίνημα σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από μία μικρή ομάδα, η οποία έθεσε ως βασικό στόχο όχι την απελευθέρωση της χώρας, αλλά την εκδίωξη των εθνικών ομάδων. Οι Αρμένιοι, οι Έλληνες, οι Κούρδοι, είναι τα πιο γνωστά παραδείγματα και φυσικά όχι τα μόνα. Ο Τούρκος καθηγητής Τανέρ Ακσάμ ο οποίος έγραψε ένα πολύ σημαντικό βιβλίο (Το έγκλημα της σιωπής. Η Αρμενική γενοκτονία και η τουρκική ευθύνη Τορόντο 2006) τονίζει μεταξύ των άλλων ότι «η ίδρυση της τουρκικής δημοκρατίας...συνδέεται με το ζήτημα των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και ειδικότερα με την αρμενική γενοκτονία». Ο Ακσάμ σημειώνει επίσης ότι «υπήρξαν βίαια μέτρα εναντίον των Ελλήνων στη διάρκεια του (πρώτου παγκοσμίου) πολέμου και καλύφθηκαν συχνά με τη μορφή της μετακίνησης του πληθυσμού η κυριότερη εθνοκάθαρση του ελληνικού πληθυσμού στην Ανατολία συνέβη μετά το 1919.

Πώς μπορεί λοιπόν μία χώρα όπως η Τουρκία να εξελιχθεί όπως η Αλγερία, αφού απουσιάζει η ιστορική εκείνη εξέλιξη που θα επέτρεπε την ομαλή μετάβαση ενός κοινωνικού και πολιτικού καθεστώτος σε ένα άλλο πιο δημοκρατικό, πιο ελεύθερο, που θα σέβεται όλες τις πολιτικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες;»

Αυτή η κρίση δείχνει και το βάθος του δημοκρατικού ελλείμματος, που αποδεικνύεται και μόνο από τον εκλογικό νόμο, που αφήνει εκτός βουλής όλα τα κόμματα που δεν πιάνουν το κατώφλι του 10%. Το κόμμα του Ερντογάν με 34,28% έχει την πλειοψηφία στην τουρκική εθνοσυνέλευση. Ποιο είναι το σχόλιό σας;

«Έχει ιδιαίτερη σημασία και αξία να επισημανθεί ότι μετά το τέλος του μονοκομματικού καθεστώτος του ρεμπουπλικανικού κεμαλικού κόμματος και την άνοδο στην εξουσία του Δημοκρατικού Κόμματος στις αρχές της δεκαετίας του 1950, τα κόμματα διακυβέρνησης διαθέτουν ολοένα και λιγότερο ποσοστό. Αυτό εξηγείται από τα διάφορα αντιδημοκρατικά εκλογικά συστήματα που έχουν υιοθετηθεί, αλλά ερμηνεύεται και από το γεγονός ότι ο στρατός θέλει να επιβάλλει τον έλεγχο του κυβερνώντος κόμματος και με αυτόν τον τρόπο. Η ουσία των αλλαγών στην Τουρκία θα πρέπει να συνδυαστεί και με την αλλαγή του εκλογικού συστήματος και γενικότερα του εκλογικού- κομματικού τοπίου, το οποίο όχι μόνο δεν επιτρέπει όχι μόνο να εκπροσωπηθούν κόμματα που δε συγκεντρώνουν το 10% των ψήφων του εκλογικού σώματος, αλλά και κόμματα και βουλευτές που έχουν σαφή εθνοτική διαφοροποίηση. Για παράδειγμα τα κουρδικά κόμματα και οι κουρδικές καταγωγής βουλευτές των τουρκικών κομμάτων».

Οι συνέπειες της σοβούσας κρίσης μπορεί να αποδειχθούν εκρηκτικές, όχι μόνο στην γείτονα, αλλά και για την ευρύτερη περιοχή; Ελλοχεύουν τέτοιοι κίνδυνοι;

«Σε ό,τι αφορά την ευρύτερη περιοχή, η κρίση στην Τουρκία επηρεάζει σαφώς την εξέλιξη του κουρδικού ζητήματος. Ενός ζητήματος που ξεκινά από το ιρακινό Κουρδιστάν και φτάνει μέχρι το κέντρο του τουρκικού Κουρδιστάν, το Ντιγιαρμπακίρ. Η τουρκική στρατιωτική και κεμαλική ελίτ γνωρίζει ότι, εάν συνεχιστεί η παρούσα κρίση, δεν θα μπορεί να περισώσει τίποτα σχετικά με το Κουρδικό, τόσο στο Ιράκ με τη δημιουργία κουρδικού κράτους, όσο και στο εσωτερικό της. Γι' αυτό φροντίζει να υπενθυμίζει την παρουσία της, εκεί που τουλάχιστον μπορεί να το πράξει. Δηλαδή με δολοφονίες αμάχων στο τουρκικό Κουρδιστάν. Ωστόσο οι εξελίξεις στο Κουρδικό ζήτημα έχουν υπερβεί την Τουρκία και απασχολούν ολόένα και περισσότερες δυνάμεις και κυρίως πλέον τις ΗΠΑ. Και η ιστορική εξέλιξη δεν μπορεί να σταματήσει για ακόμη μία φορά με τη βία

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, υπάρχει μία άποψη ότι κάθε κρίση στην Τουρκία θα επηρεάζει νομοτελειακά και τη χώρα μας. Αυτό είναι ένα παράδοξο, αφού δε συνδέεται στην ουσία με κανένα θεωρητικό σχήμα, τουλάχιστον στις διεθνείς σχέσεις και στην πολιτική επιστήμη. Κάθε λοιπόν αναφορά στην εξαγωγή της κρίσης από την Τουρκία στην Ελλάδα, αφορά μη υπαρκτές καταστάσεις και δε συνδέονται με την συνεχώς επαναλαμβανόμενη θέση για την ισχυρή θέση της Ελλάδας. Πώς μπορεί να συνδέεται μία χώρα η οποία εμφανίζει χαρακτηριστικά τριτοκοσμικών καθεστώτων όπου κυρίαρχη θέση καταλαμβάνει ο στρατός με μία χώρα δυνατή πολιτικά και οικονομικά, ενταγμένη στο σκληρό πυρήνα της ευρωπαϊκής ενοποίησης; Η συνεχής αναφορά, η σύνδεση και πολλές φορές και η ταύτιση του μέλλοντος της Ελλάδας με τα τεκταινόμενα στην Τουρκία είναι μία φοβισμένη προσέγγιση, μία πολιτική θέση που εκφράζει την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και όχι το σήμερα και πολύ περισσότερο το αύριο. Για αυτό η κρίση στην Τουρκία είναι μία κρίση που αφορά την Τουρκία. Στην Ελλάδα έχουμε να ανησυχούμε μόνο για το εάν θα επικρατήσει η δημοκρατία και η ελευθερία στη γειτονική χώρα, ή θα χαθεί ακόμη μία ευκαιρία».

Τελικά ο «εφιάλτης» της Τουρκίας είναι η έλλειψη συγχρονισμού με τον κόσμο γύρω της;

*«Η Τουρκία έχει τους δικούς της ιστορικούς χρόνους, τα δικά της ιστορικά ρολόγια. Οι οποιοσδήποτε αλλαγές που έχουν προωθηθεί και υλοποιηθεί στην Τουρκία (Τανζιμάτ, αλλαγές για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση) έχουν προέλθει από τα έξω. Καμία αλλαγή τα τελευταία διακόσια χρόνια δεν έχει προέλθει από την κοινωνία, από τη βάση, έτσι ώστε να εκσυγχρονιστεί η χώρα, να πάει μπροστά. Αυτό είναι άλλωστε και το ζήτημα που προκύπτει σήμερα και όχι η Ευρώπη, ο σύγχρονος δυτικός κόσμος, να εναρμονιστεί με τους τουρκικούς ρυθμούς. Εάν η Τουρκία ακολουθήσει τις ίδιες χρονικές ακολουθίες τότε είναι σίγουρο ότι η κατάσταση σύγκρουσης που υφίσταται σήμερα στη χώρα, θα συνεχίζεται για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Από την άλλη η πολιτική πρόταση που μπορεί να γίνει για την Τουρκία σχετίζεται με τις δημοκρατικές και ελεύθερες φωνές που παρότι είναι λίγες και περιορισμένες, μπορούν να αναδείξουν ένα κίνημα εθνικής και κοινωνικής απελευθέρωσης. Τη μοναδική ελπίδα για τον **πραγματικό και ουσιαστικό εκδημοκρατισμό της γειτονικής χώρας**» .*

fmalkidi@bscc.duth.gr